

УКРАЇНА І СВІТ

УДК 349.42

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2024.37>

І. Давидова,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

С. Журило,

кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИВЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Постановка проблеми. В сучасному світі з наростаючими викликами та трансформаціями в сільському господарстві особливої актуальності набувають питання щодо вивчення європейського досвіду при формуванні стратегій розвитку агропромислового комплексу. Деякі з основних аспектів актуальності цього питання включають необхідність вивчення спільних проблем і викликів; інновацій та технологій; сталість; міжнародна співпраця; соціально-економічна розвиненість. Зазначені аспекти пояснюються наступним:

Багато країн стикаються зі схожими аграрними викликами, такими як зміни клімату, обмежені ресурси, втрата родючості ґрунтів та нестабільні ринкові умови. Вивчення того, як Європейський Союз (ЄС) успішно вирішує ці проблеми, може надати цінний досвід для інших регіонів.

Європейські країни активно впроваджують нові технології та інновації в аграрний сектор. Вивчення їхніх досвідів дозволяє іншим країнам зрозуміти, як вдосконалювати виробничі процеси, підвищувати продуктивність та зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище.

Європейський досвід також корисний у контексті сталого розвитку

та екологічної урбанізації. Розробка стратегій, спрямованих на забезпечення ефективного використання землі та збереження природних ресурсів, може слугувати прикладом для інших регіонів.

Вивчення європейського досвіду також може сприяти розвитку міжнародної співпраці в аграрному секторі. Обмін знаннями та технологіями між країнами може сприяти спільним рішенням глобальних проблем.

Агропромисловий комплекс має значущий вплив на соціально-економічний розвиток країни. Вивчення стратегій розвитку ЄС може служити джерелом інформації для країн, що прагнуть покращити свою економічну ситуацію через розвиток аграрного сектору.

Отже, вивчення європейського досвіду у сфері агропромислового комплексу допомагає формувати більш ефективні стратегії для розвитку сільського господарства та забезпечення сталого і стійкого розвитку в майбутньому.

Стан дослідження теми. Дослідженню питань щодо правового регулювання розвитку агропромислового комплексу країни в літературі приділяється певна увага. Зокрема, можна

сільського господарства, відповідно до цілей ЄС в галузі охорони навколишнього середовища та клімату. Пропонується розширити вплив держав-членів на обрані сфери інвестування в межах САП, спрямовані на створення життєздатного та конкурентоспроможного аграрного сектора. Держави-члени можуть перенаправляти до 15% своїх кредитів САП для прямих платежів на розвиток сільських районів.

Стратегічні плани держав-членів, охоплюючи весь період, повинні включати конкретні заходи для досягнення дев'яти цілей у сферах економіки, екології та соціуму, визначених ЄС, а також мають спрямовуватися на підтримку як прямих платежів, так і розвитку сільських районів. Плани будуть піддаватися затвердженню Комісією, і проводитиметься систематичний моніторинг результатів в кожній країні з метою забезпечення взаємодії цілей та захисту єдиного ринку. Пріоритет у цій політиці продовжить надаватися прямим платежам, які гарантують стабільність та передбачуваність для фермерів. Малі та середні ферми, що становлять більшість у сільському секторі ЄС, отримують перевагу у наданні підтримки [13].

Таким чином, цілісність і прогресивність САП визначаються загальним усвідомленням її основних принципів, обов'язковістю виконання умов та досягненням компромісних взаємин між державами-членами Європейського Союзу (ЄС). Реалізація такої політики призводить до впровадження захисної стратегії модернізації сільського господарства в умовах глобалізації, внутрішньої загрози індустріалізації суспільства та впливу світових конкурентів, зокрема таких торгових партнерів, як Сполучені Штати Америки.

З часу свого зародження Спільна аграрна політика є ключовим консолідаційним чинником для країн та народів Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) [14, с. 112].

Важливим аспектом розвитку аграрного сектора є державна підтримка, яка в розвинених країнах реалізується складним механізмом, включаючи інструменти впливу на витрати і доходи фермерів, структуру сільськогосподарського виробництва, аграрний ринок, ціни, соціальну та виробничу інфраструктуру села, а також міжгалузеві відносини.

Продуктові програми, що передбачають використання різних механізмів підтримки виробників аграрної продукції, відіграють провідну роль у державній політиці підтримки аграрного сектора ЄС. Інструменти, такі як інтервенційні ціни та прямі виплати, застосовуються для основних видів сільськогосподарських культур та тваринницької продукції, щоб встановлювати інтервенційні ціни, нижчі за ринкові. Це стосується зернових, білкових і маслинних культур, рису, телятини і молока. Політика щодо м'ясного скотарства відрізняється, наприклад, індустріальні підприємства не можуть претендувати на прямі виплати в дохід.

У зарубіжних країнах також впроваджуються програми, спрямовані на пряму підтримку доходів фермерів, такі як компенсаційні платежі, гнучкі виробничі контракти, страхування. Регулювання інвестицій у виробництво аграрної продукції здійснюється за допомогою державних планів і програм підтримки цін на сільськогосподарські товари, контролю та систем стандартів.

Важливим стимулом для розвитку сільського господарства в розвинених країнах є сприяння за допомогою спеціального податкового режиму. У численних країнах пільги у сплаті податків для аграрних виробників пов'язані зі сезонністю, залежністю від погодних умов і належністю до дрібних сімейних ферм.

Наприклад, в Німеччині існує система допомоги фермерам-початківцям, яка не лише включає безповоротну допомогу, але й надає можли-

вість отримання кредиту до 200 тис. євро під 5 % річних або кредиту до 120 тис. євро для будівельних цілей під 1,5 % річних. У цій країні державна підтримка включає дотації, доплати, субсидії, премії за рахунок коштів з бюджету ЄС та бюджету землі Саксонія-Ангальт. Кооперативні банки грають важливу роль у кредитній системі.

Для України вивчення та впровадження такого підходу до кредитування на регіональному рівні може стати дуже корисним, оскільки це може сприяти відродженню вітчизняного аграрного сектора.

Кредитні кооперативи отримали широке поширення у Швеції як ефективний інструмент для розвитку аграрного сектора. Досвід Фінляндії також є цікавим.

Невід'ємною та важливою частиною державної політики регулювання розвитку аграрного сектора є цінова політика. Особливість ціноутворення на сільськогосподарську продукцію полягає в тому, що ціна повинна враховувати виробничі витрати і забезпечувати прибуток для подальшого розширеного відтворення. Крім того, виникає потреба в забезпеченні принципу еквівалентності в обміні між промисловістю та аграрним сектором. У країнах ринкової економіки ціни на продукцію обох секторів у сфері обігу визначаються головним чином законами попиту та пропозиції. У результаті цього ринкові ціни на аграрну продукцію часто не забезпечують рівновагу в обміні з промисловістю. Таким чином, в усіх країнах з ринковою економікою держава, використовуючи різноманітні інструменти, опосередковано впливає на ціни в аграрному секторі економіки.

Окрім загальних принципів ціноутворення в ЄС, деякі країни-учасниці реалізують власну цінову політику. У Фінляндії існують три види цін на сільськогосподарську продукцію: цільові, дотаційні і додаткові. Щорічно Міністерство сіль-

ського та лісового господарства визначає цільові ціни та затверджує їх узгодженням з Центральною організацією сільськогосподарських товаровиробників. Протягом року ці ціни можуть коригуватися з урахуванням темпів інфляції. Основою для цільових цін є цінова модель, розроблена на основі калькуляції собівартості виробництва ключових сільськогосподарських продуктів у господарств південних районів країни, де умови виробництва є найкращими, та з дотаціями для гірших умов.

Дотаційні ціни встановлюються за аналогічною процедурою, проте лише на продукцію, яка експортується. У випадку, якщо витрати на виробництво перевищують дотаційні ціни, вони не компенсуються. Крім того, якщо обсяги виробництва продукції на експорт перевищують встановлені квоти, цей обсяг не оплачується за дотаційними цінами.

На продукцію, вироблену понад державні квоти, поширюються додаткові ціни, які залежать від ситуації на внутрішньому ринку в конкретному районі країни (зазвичай нижчі за цільові ціни). З урахуванням різноманітності природно-географічної структури України, такий підхід до ціноутворення може бути актуальним для аграрного сектора нашої держави.

Цінним для України в аспекті цінового регулювання може стати досвід Польщі, де була заснована Агенція сільськогосподарського ринку (АСГР) з метою стабілізації ринку через регулювання цін та забезпечення стійкого рівня доходності сільськогосподарського виробництва. Регулювання цін виконується шляхом інтервенційних закупівель, експортно-імпортних операцій та встановлення мінімальних цін на конкретні продукти, охоплюючи обрані, урядом визначені, види продукції. Крім того, АСГР активно сприяє розвитку оптового ринку, що забезпечує ефективну дію ринкового механізму в умовах різноманітності та диверсифікації виробників.

Вивчаючи стратегії підтримки розвитку аграрного сектора в розвинених країнах, слід відзначити важливу роль бюджетної підтримки фермерських господарств. Рівень державної допомоги фермерам в різних країнах значно відрізняється, і в Україні цей показник залишається одним із найнижчих. Наприклад, у розрахунку на відсоток від валового виробництва, підтримка фермерів у країнах подібна така: Австралія – 15%, США – 30%, Канада – 45%, Австрія – 52%, Швеція – 59%, Японія – 66%, Фінляндія – 71%, Норвегія – 77%, Швейцарія – 80%, Україна – 18%. Варто відзначити, що в багатьох країнах субсидування тісно пов'язане із системою страхування. Таким чином, для України буде корисним вивчати досвід розвинених країн у сфері страхування аграрного сектора економіки.

Найбільш корисним для України в аграрному страхуванні може стати досвід Іспанії. В цій країні держава активно підтримує, контролює та розвиває систему аграрного страхування, виступаючи посередником у угодах між страхувальниками та страховими компаніями. Центральні органи влади розробляють плани аграрного страхування, адмініструють страхові субсидії, надають інформаційну підтримку учасникам системи страхування та досліджують ефективність нових страхових продуктів. Крім того, існує Консорціум компенсації страховикам, який надає покриття для катастрофічних ризиків, ліквідації страхових компенсацій у разі банкрутства компаній та страхування експертних кредитів.

Страхування аграрних ризиків в Іспанії є добровільним, а покриття ризиків у системі забезпечують власні страхові компанії на основі солідарної відповідальності. Сільськогосподарські підприємства через свої об'єднання беруть активну участь у прийнятті рішень щодо питань аграрного страхування [15, С. 874].

Висновки. У контексті процесів євроінтеграції Україна повинна стра-

тегічно спрямувати свою державну політику на підтримку аграрного сектора з фокусом на його максимальне наближення до європейських стандартів і норм. Ключовими аспектами в цьому контексті повинні стати: розробка та впровадження нових механізмів підтримки аграрних підприємств, з поступовим переходом від прямих виплат до програм сільського розвитку; впровадження екологічних принципів у господарську діяльність та заходи з охорони та збереження навколишнього середовища; продовження спрямованості на зміцнення фермерської моделі господарювання як сімейної форми бізнесу; активна популяризація та розвиток сільського способу життя.

Якщо Україна прагне приєднатися до ЄС, необхідно внести зміни у своє аграрне законодавство, відповідно до стандартів ЄС. Хоча аграрна політика Європейського Союзу регулярно зазнає змін, їхні напрямки є передбачуваними. Україні важливо вивчити ці напрямки та розпочати процес наближення внутрішньої аграрної політики до принципів нової Спільної аграрної політики ЄС. Тільки шляхом впровадження ринково-орієнтованої політики, спрямованої на розвиток сільських територій, збереження навколишнього середовища, та виробництво якісної та безпечної сільськогосподарської продукції, можна сприяти розвитку сільського господарства України та покращенню якості життя сільського населення, що є важливою передумовою для її подальшого приєднання до ЄС.

Вивчення європейського досвіду формування стратегій розвитку агропромислового комплексу є невід'ємною частиною глобального процесу обміну знань та передачі найкращих практик. Цей досвід не тільки надає унікальні інсайти в управління сільським господарством, а й визначає ключові аспекти сталого розвитку, впровадження інновацій та ефективного використання ресурсів.

strategies for the development of the agro-industrial complex, the search for ways to improve the domestic sphere of the agro-industrial complex, taking into account the acquired knowledge.

It is noted that in the context of European integration processes, Ukraine should strategically direct its state policy to support the agricultural sector with a focus on its maximum approximation to European standards and norms. The key aspects in this context should be: development and implementation of new mechanisms for supporting agricultural enterprises, with a gradual transition from direct payments to rural development programs; implementation of ecological principles in economic activity and measures for protection and preservation of the environment; continuation of the focus on strengthening the farm model of business as a family form of business; active popularization and development of rural lifestyle.

It was concluded that only through the implementation of a market-oriented policy aimed at the development of rural areas, preservation of the environment, and the production of high-quality and safe agricultural products, it is possible to promote the development of agriculture in Ukraine and improve the quality of life of the rural population, which is an important prerequisite for its further accession to the EU. The study of the European experience in the formation of strategies for the development of the agro-industrial complex is an integral part of the global process of knowledge exchange and transfer of best practices.

It is emphasized that the European experience shows that taking into account ecological, economic and social aspects contributes to the creation of a harmonious and sustainable agro-industrial complex. The implementation of these strategies can help other countries develop their own effective approaches to agricul-

tural development, while contributing to solving global challenges such as food security, combating climate change and ensuring sustainable development. Such an exchange of experience determines not only economic benefits, but also contributes to the joint responsibility of countries in solving the current problems of the global community.

Key words: agro-industrial complex, agribusiness development, European experience, legal regulation, market, development efficiency, agricultural enterprise, competitiveness, technology.

Література

1. Важинський Ф. Європейський досвід реформування аграрного сектору економіки: можливості для України: аналітична записка. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/e20160202.pdf>
2. Головачова О. С. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури аграрного ринку. Бізнес інформ. 2013. № 5. С. 178-183.
3. Дудар Т. Г., Дудар В. Т. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2009. 246 с.
4. Костецький Я.І. Стратегія формування і розвитку аграрного сектору України: теорія і практика: моногр. Тернопіль, 2017. 356 с.
5. Крюкова І.О., Степаненко С.В. Ефективність вітчизняного агробізнесу у призмі пріоритетів сталого розвитку. Агросвіт. 2022. № 9-10. С. 3-12.
6. Созінов О. Агросфера України у ХХ столітті. Вісн. Нац. акад. наук України. 2001. № 10. С. 98-105.
7. Созінов О. О. Агросфера України (минуле, сьогодення, майбутнє): наук. записки. Т. 9. Спец. вип. К.: «Academia», 1999. 381 с.
8. Урба С.І. Пріоритети та інструменти розвитку аграрного сектора в системі забезпечення економічної безпеки України: дис. ... д-ра екон. Наук: 08.00.03. Львів, 2019. 562 с.
9. Право Європейського Союзу: навч. посіб. / за заг. ред. Р. А. Петрова. 2-ге вид. К.: Істина, 2009.

